

ב

וַיִּסְפָּר פְּרַעֲהַ לְהֵם אֶת תְּלִמּוֹ וְאֵין פּוֹתֵר אוֹתָם לְפְרַעֲהַ (מא),
אוצר החכמה
אוצר החכמה
 (ח)

"פותרים היו אותם, אבל לא לפרעה, שלא היה קולן נכנס באזניו ולא היה לו קורת רוח בפתרונם; שהיו אומרים: 'שבע בנות אתה מוליד, שבע בנות אתה קובר'" (רש"י)

יש להקשות: (א) מניין למד רש"י, על-פי פשוטו של מקרא, מה היה תוכנו של פתרון החרטומים? (ב) לשם מה חשוב לדעת מה היה תוכנו של פתרון זה, שנדחה בלא-הכי?

ויש לומר, שכוונת רש"י בדבריו היא לתרץ קושי גדול בפשטות הכתובים (כפי שהקשה גם רבינו בחיי): כיצד לא עלה בדעתם של החרטומים פתרונו של יוסף (שהפרות והשיבולים המלאות רומזות לשבע שני שבע, והפרות והשיבולים הדקות רומזות לשבע שני רעב) – שהוא קרוב למשמעותו הפשוטה של החלום הרבה יותר מפתרונותיהם של החרטומים?

כדי להסביר זאת הזכיר רש"י את תוכן פתרונו של החרטומים ("שבע בנות אתה מוליד, שבע בנות אתה קובר"), כי מפתרון זה ניתן להבין את טעותם של החרטומים:

פתרונו של יוסף עלה גם עלה בדעתם של החרטומים, והסיבה לכך שהם לא בחרו בפתרון זה היא בגלל קושי גדול שהיה כרוך בו: אם פתרון החלום הוא שבע שנות שבע ושבע שנות רעב – מדוע ראה פרעה בחלומו את הפרות הטובות יחד עם הפרות הרעות ("ותעמודנה אצל הפרות על שפת היאור"³), והרי שנות הרעב באות בהכרח לאחר שנות השבע, ולא בכפיפה אחת עמהן?

ולכן העדיפו החרטומים לפתור את החלום במשמעות אחרת – "שבע

בנות אתה מוליד, ושבע בנות אתה קובר" – שכן בפתרון זה יכולים שני הדברים להתרחש ביחד, באותה תקופה (שהרי לפרעה היו מן הסתם כמה נשים, כמנהג המלכים בימים ההם), כשם שבחלום עמדו הפרות הטובות והפרות הרעות יחד, אלו לצד אלו.⁴

*

אוצר החכמה

אלא שעדיין צריך להבין:

(א) אם אמנם קיים קושי כה גדול בפתרונו של יוסף (שבגללו דחו אותו החרטומים) – מדוע התקבל פתרון זה למרות הכל?

(ב) לאיך גיסא – אם אמנם פתרונו של יוסף הוא פתרון פשוט ובסיסי, מדוע התפעל כל-כך פרעה מפתרון זה? ובלשון האברבנאל⁵: "קל שבקלים וריק שבריקים היה פותר אותם חלומות כמו שפתר אותם יוסף; ומה ראה פרעה מפני הפתרון הזה לעשות ליוסף יקר וגדולה ולקראו נבון וחכם?"

(ג) מדוע לא הסתפק יוסף בפתרון החלום, אלא הוסיף לייעץ לפרעה כיצד לפתור את בעיית שנות הרעב – וכי פרעה ביקש מיוסף להתערב בענייני המלוכה?!

ויש לומר, שקושיות אלו מתורצות זו בזו:

אכן, בפתרונו של יוסף כשלעצמו לא היה כל חידוש, שהרי אפילו "קל שבקלים היה פותר אותם חלומות"; התפעלותו הרבה של פרעה מחכמתו של יוסף לא היתה בשל הפתרון עצמו, אלא בגלל העצה שהוסיף יוסף לפתרונו – לאגור מזון בשנות השבע לצורך שנות הרעב – שכן

4. על-פי האמור יובן מדוע לא הביא רש"י פתרון נוסף של החרטומים שהובא במדרש – "שבע מלכויות אתה מכבש ושבע אפרכיות מורדות בך" (ב"ר פפ"ט, ו) – כי גם בפתרון זה קיים אותו הקושי, שהרי אין זה שכיח שמלך אחד ינהל שבע מלחמות בעת ובעונה אחת, ואם-כן אין בו עדיפות על פתרון שני השבע ושני הרעב.

5. בפרשתנו – "השאלה הד".

באמצעות עצה זו הסיר יוסף את הקושי שבגללו לא התקבל פתרון זה על דעת החרטומים, וכך הגיע הפתרון לשלמותו.

ביאור הדברים:

החרטומים, כאמור, דחו את פתרון שני השבע ושני הרעב, כי פתרון זה אינו מסביר את העובדה שהפרות הטובות והרעות נראו בחלום יחד, בעוד ששנות השובע ושנות הרעב באות אלו אחר אלו; וקושי זה בא לידי פתרונו באמצעות עצתו של יוסף – אגירת מזון משני השבע לשני הרעב: העובדה ששני השבע מספקות מזון לצורך שנות הרעב – יוצרת קשר ביניהן, כאילו שני השבע ושני הרעב נמצאות יחד, בעת ובעונה אחת.

ולכן ראה פרעה בחלומו את הפרות הטובות והרעות יחד, שכן מטרת החלום לא היתה רק לספר לפרעה את העתיד, אלא גם להורות לו כיצד לפתור את הבעיה – על-ידי יצירת קשר וחיבור בין שני השבע לשני הרעב, באמצעות אגירת אוכל משני השבע לצורך שנות הרעב.

זוהי גם הסיבה לכך שיוסף הציע בפני פרעה את עצתו, על-אף שלא נתבקש לכך – שכן עצה זו היא חלק מפתרון החלום עצמו, והיא מיישבת את הקושי שקיים בו בלעדיה; בעצה זו באה לידי ביטוי חכמתו של יוסף, והיא שהביאה להתפעלותו הרבה של פרעה.

(לקו"ש חט"ו ע' 339 ואילך)

ג

וַיִּגְלַח וַיַּחֲלֵף שְׂמֹלְתוֹ וַיָּבֵא אֵל פַּרְעֹה (מא, יד)

"ויגלח – מפני כבוד המלכות" (רש"י)

מכך שרש"י מעתיק מן הכתוב רק את המלה "ויגלח", ולא את המלים "ויחלף שמלותיו", משמע שדבריו מתייחסים רק לגילוח, ולא להחלפת הבגדים.